

სახელმწიფოს ტერიტორიული ორგანიზაცია – კონფლიქტების დაქვეითების გზა თუ ეროვნული თვითგამორკვევის ფორმა

საზოგადოებაში არსებული კონფლიქტები არაერთგვაროვანია, როგორც თავისი წარმოშობით, ასევე მიმდინარეობით. ამ კონფლიქტებით გამოწვეული უარყოფითი შედეგები სცდება ერთი ქვეყნის ფარგლებს და მსოფლიო პოლიტიკის ნაწილად იქცევა. საზოგადოებაში არსებული კონფლიქტების განეიტრალება ხანგრძლივი და ურთულესი ამოცანაა და მათი საბოლოო ლიკვიდაცია თითქმის შეუძლებელია. ამიტომ სახელმწიფოს ტერიტორიული მონყობის ყველა ის მოდელი, რაც ამ კონფლიქტების მოგვარების მიზნით იქმნება, ძირითადად, მათი მაქსიმალური განეიტრალებისკენ არის მიმართული. მრავალი სახელმწიფოს მაგალითის განხილვის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ფედერალიზმი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს არსებული კონფლიქტების მოგვარების ეფექტურ საშუალებად. ფედერაციული სახელმწიფო არის ერთ-ერთი საუკეთესო მექანიზმი სხვადასხვა უმცირესობისათვის, რათა მათ წარმატებით განავითარონ თავიანთი ეროვნული და კულტურული თვითმყოფადობა. ფედერალიზმი ხელს უწყობს კონფლიქტების მშვიდობიანი გზით მოგვარებას და, ამავე დროს, იცავს სახელმწიფოს ერთიანობასა და ტერიტორიულ მთლიანობას. სახელმწიფო მონყობის ეს ფორმა არ შეიძლება განხილულ იქნეს პრობლემების საბოლოო გადაჭრის უნივერსალურ გზად. მან შესაძლებელია, დადებითი როლი შეასრულოს საქართველოს გამთლიანების პროცესში და ქვეყნისთვის შეტად საჭირო და მნიშვნელოვანი დადებითი შედეგები მოგვცეს.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფოს ტერიტორიული ორგანიზაცია, უნიტარული სახელმწიფო, ფედერალიზმი, კონფედერაცია, კონფლიქტები, ეთნიკური უმცირესობა, ეროვნული თვითგამორკვევის უფლება.

1. შესავალი

საზოგადოების განვითარების თითქმის ყველა ეტაპზე უმნიშვნელოვანეს პრობლემად რჩება მსოფლიოში არსებული სხვადასხვა ხასიათის კონფლიქტების მონესრიგება და მათი მაქსიმალური განეიტრალება, რადგან ამის გარეშე შეუძლებელია სტაბილური სახელმწიფოს შექმნა და განვითარება.

საზოგადოებაში არსებული კონფლიქტები არაერთგვაროვანია, როგორც თავისი წარმოშობით (სოციალური, ეკონომიკური, რელიგიური, ეთნიკური და სხვ.), ასევე მიმდინარეობით. სათავე ამგვარი კონფლიქტებისა, უმთავრესად, შორეულ წარსულში იწყება და, საზოგადოების განვითარების მიუხედავად, უმეტეს შემთხვევაში, თავისი ხასიათით სულ უფრო რთულდება,

* თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი.

ახალ-ახალ მასშტაბებსა და სიღრმეებს იძენს და არაერთი ქვეყნის საშინაო თუ საგარეო პოლიტიკაში სერიოზულ პრობლემებს ქმნის.

მეოცე საუკუნის დასასრულს სოციალისტური სისტემის რღვევამ მწვავე კონფლიქტების (უმეტესად, ეთნიკური და სოციალური) ახალი კერები წარმოშვა მთელს მსოფლიოში, განსაკუთრებით კი რუსეთსა და ევროპაში.¹ ამ კონფლიქტებით გამოწვეული უარყოფითი შედეგები სცილდება ერთი ქვეყნის ფარგლებს და მსოფლიო პოლიტიკის ნაწილად იქცევა.

სადღესოდ მეცნიერებაში განსხვავებული მოსაზრებები არსებობს, როგორც კონფლიქტების შეფასების, ისე მათი დაძლევის გზების შესახებ. თუნდაც ჩვენი ქვეყნის მაგალითით ძნელია, დავეთანხმოთ კონფლიქტოლოგთა ერთი ნაწილის მოსაზრებას კონფლიქტების პროგრესისა და საზოგადოების განვითარების მასტიმულირებელ საშუალებად აღიარების შესახებ. საზოგადოებაში არსებულ სოციალურ და ეთნიკურ კონფლიქტებს ისეთი ნეგატიური შედეგები მოაქვთ ადამიანთა ცალკეული ჯგუფებისა თუ ქვეყნებისთვის, რომ ისინი მთელი მსოფლიოს ყურადღების ცენტრში ექცევიან და ცალკეულ სახელმწიფოთა მთავრობები, სხვადასხვა ქვეყნის წამყვანი პოლიტიკოსები თუ საზოგადოებრივი დარგის მეცნიერები მათი მოწესრიგებისა და განეიტრალების აუცილებლობას განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ.

საზოგადოებაში არსებული სხვადასხვა ხასიათის და, განსაკუთრებით, ეთნიკურ ნიადაგზე აღმოცენებული კონფლიქტების განეიტრალება მეტად ხანგრძლივი და ურთულესი ამოცანაა და მათი საბოლოო ლიკვიდაცია დღესდღეობით თითქმის შეუძლებელია. ამიტომ, არსებული რეალობიდან გამომდინარე, ყველა ის მოდელი, რაც ამ კონფლიქტების მოგვარების მიზნით იქმნება, ძირითადად, მათი მაქსიმალური განეიტრალებისკენ არის მიმართული.

2. ფედერალიზმი – ეთნიკური კონფლიქტების (დაპირისპირების) დაძლევის გზა

ეთნიკური და სოციალური კონფლიქტების დაძლევის ერთ-ერთ აღიარებულ საშუალებად მსოფლიო მეცნიერებაში მიჩნეულია სახელმწიფოს შესაბამისი ტერიტორიული ორგანიზაციის განსაზღვრა. სტატიის ამ თავში განხილულია ტერიტორიული მოწყობის ერთ-ერთი ფორმა, კერძოდ, ფედერაციული სახელმწიფოს შექმნა, როგორც ქვეყნის შიდა კონფლიქტების დაძლევის ერთ-ერთი საშუალება. ეს მოდელი მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნებისა და პოლიტოლოგების მიერ სულ უფრო ხშირად განიხილება როგორც შიდასაზოგადოებრივი კონფლიქტების მოგვარების საკმაოდ შედეგიანი და წარმატებული ფორმა. ფედერალური მართვის სისტემის ეფექტურობის შეფასების ერთ-ერთი ძირითადი კრიტერიუმია, თუ რამდენად არის შესაძლებელი ამგვარი მოდელით საზოგადოებაში არსებული კონფლიქტების დაძლევა.²

ამ საკითხის გარშემოც განსხვავებული შეხედულებები არსებობს. მეცნიერთა ერთი ნაწილი ფედერალურ მოდელს საზოგადოებაში არსებული წინააღმდეგობების დაძლევის იდეალურ საშუალებად მიიჩნევს, მეორენი კი ამ მიმართულებით აღნიშნული მოდელის ყველა მიღ-

¹ ხუბუა გ., ფედერალიზმი, როგორც ეთნიკური კონფლიქტების დაძლევის საშუალება, ჟურ. „სამართალი“, №6-7, 1999, 15.

² ხუბუა გ., ფედერალიზმი, როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბ., 2000, 152.

წევას უარყოფენ. განასხვავებენ ასევე ფედერალიზმის ამერიკულ და გერმანულ მოდელებს, რომლებიც, თანამედროვეობის მოთხოვნებისა და არსებული რეალობის გათვალისწინებით, ძალზე უახლოვდებიან ერთმანეთს, ამიტომ უფრო მართებული იქნება ფედერალური მართვის, როგორც საზოგადოებაში არსებულ წინააღმდეგობათა დაძლევის, იმ ზოგადი მახასიათებელი ნიშნების ანალიზი, რომლებიც ამ მოდელის ძირითად არსსა და დანიშნულებას გამოხატავენ.³

ცნობილი გერმანელი მეცნიერის, *ფრენკელის*, შეხედულებით, ფედერალური მართვის მოდელს, თავისი დინამიკური ხასიათიდან გამომდინარე, ცვალებად სიტუაციებთან ოპერატიული ადაპტაციის უნარი აქვს და იძლევა, კონფლიქტების დროულად გამოვლენისა და აუცილებლობის შემთხვევაში, მათი მშვიდობიანი გზით მოგვარების შესაძლებლობას. ამის გამო, თანამედროვე საზოგადოების მოთხოვნების გათვალისწინებით, სადღეისოდ წინა პლანზე წამოიწია ფედერალური მოდელის ზემოთ აღნიშნულმა ფუნქციებმა.⁴

აღიარებულია, რომ ფედერალური მართვის მოდელი ყველა სახის, და მათ შორის, ეთნიკური კონფლიქტების მოგვარების გაცილებით ეფექტური, უფრო მშვიდობიანი და ლიბერალური გზაა, განსხვავებით ცენტრალიზმისგან, რომელიც კონფლიქტების გადაჭრას რადიკალურად, ძლიერი ცენტრის პოზიციებიდან ცდილობს. ამ დროს, ბუნებრივია, ირღვევა ეროვნულ უმცირესობათა ინტერესები, ხდება მათზე ძალისმიერი ზეწოლა. ამასთან, მას არ ძალუძს, მოახდინოს კონფლიქტის გამომწვევი მიზეზების აღმოფხვრა, პირიქით, ზოგიერთ შემთხვევაში თვითონ წარმოშობს ახალ წინააღმდეგობებს, ხელს უწყობს საზოგადოებრივი დაძაბულობის შექმნას.

ფედერალური მოდელი გამორიცხავს უფლებამოსილებათა თავმოყრას ერთ რომელიმე ცენტრში. იგი ფედერაციის სუბიექტებს უტოვებს დამოუკიდებელი მოქმედების ფართო შესაძლებლობებს, მათი ინტერესებისა და სურვილების გათვალისწინებით კონფლიქტურ სიტუაციას რამდენადმე ანეიტრალებს, ამასთან, აღნიშნული პრობლემის გადაჭრის ეს გზა გამორიცხავს კონფლიქტების ძალადობით ჩახშობის შესაძლებლობას და იმავდროულად იცავს სახელმწიფოს ერთიანობას.⁵

ფედერალური მოდელის განსაკუთრებით პოზიტიურ მხარედ არის მიჩნეული ის ფაქტი, რომ იგი მაქსიმალურად ითვალისწინებს ქვეყნის სხვადასხვა კუთხის ისტორიულ, კულტურულ თუ რელიგიურ განსხვავებულობას და მომავალში ამ განსხვავებათა დაცვისა და განვითარების გარანტიც ხდება.

ცალკეული რეგიონების ინტერესების გათვალისწინება და მათი დაცვის მექანიზმის შემუშავება, ბუნებრივია, ამცირებს საზოგადოებაში არსებულ დაპირისპირებას, ხელს უწყობს რეგიონების დაახლოებას ცენტრთან და ერთმანეთთან. ფედერაციის ცალკეული სუბიექტები აქტიურად მონაწილეობენ ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მართვაში, საერთოეროვნული პრობლემების გადაწყვეტაში. იქმნება ცენტრისა და რეგიონების საერთო სტრუქტურები, რომლებიც ხელს უწყობენ პროცესის დარეგულირებას, საერთო ინტერესების ჩამოყალიბებასა და დაახლოებას.

³ ხუბუა გ., ფედერალიზმი, როგორც ეთნიკური კონფლიქტების დაძლევის საშუალება, ჟურ. „სამართალი“, №6-7, 1999, 19.

⁴ ხუბუა გ., ფედერალიზმი, როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბ., 2000, 153.

⁵ იქვე, 156.

კონფლიქტების წარმოშობა, როგორც წესი, დაკავშირებულია ცალკეული სუბიექტების ან საზოგადოებრივი ჯგუფების განსხვავებული შეხედულებებისა და ინტერესების არსებობასთან. ცენტრალიზებულ სახელმწიფოში შედარებით ნაკლებად ხდება მცირე ეთნიკური ან სოციალური ჯგუფების, ცალკეული სუბიექტების განსხვავებული თვალსაზრისების მიღება და გაზიარება. ამ ფუნქციას გაცილებით უკეთ ასრულებს ფედერაციული სახელმწიფო, რომელიც დამოუკიდებელი საქმიანობის უფლებას და მისი განხორციელების ფართო არეალს აძლევს ფედერაციის სუბიექტებს იმის მიუხედავად, უმრავლესობას წარმოადგენენ ისინი, თუ უმცირესობას.

ფედერაციული სახელმწიფოს ძირითადი პრინციპი – „მრავალფეროვნება ერთიანობაში“ – დიდად ეხმარება ცალკეულ სუბიექტებს, რათა საკუთარი ინტერესების გათვალისწინებით შეინარჩუნონ ერთიანი სისტემა. ფედერალიზმმა უნდა შეძლოს სახელმწიფოს ერთიანობის, ფედერაციის სუბიექტებისა და სახელმწიფოებრიობის შეხამება. ტერიტორიული ერთეულების მაქსიმალური ავტონომიისა და მრავალფეროვნების პირობებში არ შეიძლება დაიკარგოს ფედერალური ერთიანობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ფედერალიზმი გადაიზრდება პარტიკულარიზმში, სეპარატიზმში. იმ შემთხვევაში კი, თუ აქცენტი ცალმხრივად გადატანილ იქნა მხოლოდ ერთიანობაზე, ვითარდება ფედერალიზმის იდეისათვის მიუღებელი უნიტარიზმი და ცენტრალიზმი. შესაბამისად, ფედერალიზმი შეიძლება შევადაროთ მოზაიკას – იგი ვერ შეიკვრება, თუ არ მოექცა გარკვეულ ფარგლებში და თუ არ ექნა განსაზღვრული ფორმა;⁶

მეორე მხრივ, ყველა სიკეთის მიუხედავად, სახელმწიფოს ფედერაციულ საწყისებზე მონყობა მაინც არ არის იდეალური საშუალება კონფლიქტების ერთხელ და სამუდამო გადაჭრის გზაზე. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ხელისუფლების განსხვავებული ცენტრების არსებობამ რეგიონებში, ასევე, ფედერაციის სუბიექტების განსხვავებულმა ინტერესებმა, შეიძლება გაართულოს კონფლიქტის დაძლევა. მოსალოდნელია ასევე ახალი წინააღმდეგობების წარმოშობა ცენტრსა და სუბიექტებს შორის, თუმცა მათი შეხედულებების დაპირისპირებას დადებითი შედეგიც აქვს ხელისუფლების დანაწილების, ურთიერთკონტროლისა და შებოჭვის თვალსაზრისით.⁷ აღსანიშნავია, რომ ეს მოდელი სადღეისოდ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში ფუნქციობს. ეს ქვეყნები ხშირად განსხვავებული სისტემის სახელმწიფოები არიან და არსებული კონფლიქტების მოგვარება თითოეულ მათგანში მათთვის დამახასიათებელი თავისებურებების გათვალისწინებით უნდა ხდებოდეს და არა ზოგადი სტერეოტიპებით ან დოგმატური სქემებით.

თანამედროვე საზოგადოებისთვის, ბევრ სახელმწიფოში და, მათ შორის, დღევანდელი საქართველოსთვისაც, ერთ-ერთ უმწვავეს პრობლემად ეთნიკური კონფლიქტების მოგვარება რჩება. ეთნოკონფლიქტების წარმოშობა და განვითარება, როგორც წესი, შორეულ წარსულში იღებს სათავეს და, უპირატესად, სეპარატისტულ მოძრაობებში ვლინდება. ეთნიკური კონფლიქტების მნიშვნელოვანი ზრდა შეინიშნებოდა გასული საუკუნის ბოლო ათწლეულებში. 1993-1994 წლებში მსოფლიოში 50-ამდე ეთნოკონფლიქტი იყო დარეგისტრირებული. ისინი სამოქალაქო ომის ერთ-ერთ, სადღეისოდ საკმაოდ გავრცელებულ, ფორმად შეირაცხა და მათი ყველაზე მძიმე შედეგი იყო ათასობით ლტოლვილისა თუ იძულებით გადაადგილებული პირის

⁶ ხუბუა გ., ფედერალიზმი როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, მეოთხე კვარტალი, 1999, 15.

⁷ ხუბუა გ., ფედერალიზმი, როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბ., 2000, 158.

წარმოშობა, რომ აღარაფერი ვთქვათ პოლიტიკურ დაძაბულობასა და ცალკეული ქვეყნების ეკონომიკური პოტენციალის დაქვეითებაზე.⁸

აღსანიშნავია, რომ ეთნიკური კონფლიქტები არ არის ერთგვაროვანი ხასიათის. უმრავლესი მათგანის არსებობა ისტორიული რეალობით არის განპირობებული, ამასთან, განსხვავებულია მათი მიმდინარეობა, დაძაბულობის ხარისხი, გავრცელების არეალი. შესაბამისად, სასურველია, ეთნოკონფლიქტების დარეგულირების ისეთი მექანიზმი იქნეს შემუშავებული, რომელშიც ყველა ზემოთ აღნიშნული მომენტი იქნება ობიექტურად შეფასებული და გათვალისწინებული, ისტორიული რეალობის ჩათვლით.

თანამედროვე პოლიტოლოგების დიდი ნაწილი, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ფედერალური მართვის სისტემას ერთ-ერთ ყველაზე შედეგიან მოდელად მიიჩნევს ეთნიკური კონფლიქტების გადაჭრის გზაზე. კონფლიქტების მოწესრიგების თვალსაზრისით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ფედერალიზმი არ უნდა განიხილებოდეს გაქვავებულ, უმოქმედო, სტატიკურ იურიდიულ სტრუქტურად, – აუცილებელია, ფედერალური პრინციპები რეალიზდეს როგორც პოლიტიკურ პროცესებში, ასევე სახელმწიფოს მართვის მექანიზმი აიგოს ფედერალურ პრინციპებზე.⁹

ფედერალიზმის საკითხების ერთ-ერთ გამოჩენილ მკვლევარს, ელაზარს, შემოაქვს ცნებები: „ფედერალური პრინციპი“ და „ფედერალური დაყოფა“. ავტორის აზრით, ფედერალიზმის არსი ისაა, რომ, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს შემადგენელ ნაწილებს ენიჭებათ დამოუკიდებლობა და თვითმმართველობა, ხოლო მეორე მხრივ, უზრუნველყოფილია მათი მონაწილეობა სახელმწიფოს მართვაში. ელაზარი განსაკუთრებით უსვამს ხაზს იმ გარემოებას, რომ ფედერალიზმი უზრუნველყოფს განსხვავებული მცირე ჯგუფების ისეთ კავშირს დიდ გაერთიანებასთან, როდესაც შესაძლებელი ხდება საერთო მიზნების რეალიზაცია და, ამასთან, უზრუნველყოფილია მთელის ნაწილის დამოუკიდებლობა. შესაბამისად, ელაზარის მოსაზრებით, ფედერალური პრინციპის გამოყენება არის ეროვნული, ეთნიკური, ენობრივი, რასობრივი და სხვა კონფლიქტებიდან წარმოშობილი პრობლემების გადაწყვეტის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და დადებითი შედეგების მომტანი გზა.¹⁰

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ მიღებული კოლონიალისტური ქვეყნებისა და ხალხების დამოუკიდებლობის დეკლარაცია თვითგამორკვევის უფლებას განმარტავს შემდეგნაირად: ყველა ხალხს აქვს თვითგამორკვევის უფლება, რომლითაც ისინი თავისუფლად და დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ თავიანთ პოლიტიკურ სტატუსს, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული განვითარების ძირითად მიმართულებებს.¹¹

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ერთ-ერთი რეზოლუცია,¹² რომელიც განმარტავს აგრესიის ცნებას, ადგენს, რომ თვითგამორკვევის უფლების რეალიზებისთვის დაუშვებელია

⁸ ხუბუა გ., ფედერალიზმი, როგორც ეთნიკური კონფლიქტების დაძლევის საშუალება, ჟურ. „სამართალი“, 6-7, 1999, 14.

⁹ ხუბუა გ., ფედერალიზმი, როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბ., 2000, 162.

¹⁰ ხუბუა გ., ფედერალიზმი, როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბ., 2000, 162-163.

¹¹ Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and People, adopted by General Assembly resolution 1514, 1960, <<http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>>, [20.11.2015]

¹² Definition of Aggression, United Nations General Assembly Resolution 3314, 1974, <<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/GAres3314.html>>, [11.10.2015]

ძალის გამოყენება, ასევე ნებისმიერი ისეთი ქმედების განხორციელება, რომელიც მიმართული იქნება სხვა სახელმწიფოების სუვერენიტეტის, ტერიტორიული მთლიანობისა და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ.¹³

ეროვნული თვითგამორკვევის უფლებასთან დაკავშირებით მიღებულია შეხედულება, რომ ეს არის უფლება, რომლითაც თავდაპირველად სარგებლობდნენ კოლონიური რეჟიმის პირობებში მცხოვრები ხალხები და რომლის გამოყენებაც შესაძლებელი იყო მხოლოდ და მხოლოდ შესაბამისი კოლონიური რეჟიმის დასამხობად. ძირითადად, ეს უფლება მიჩნეული იყო ერთ გარკვეულ ტერიტორიაზე მცხოვრები ადამიანთა ჯგუფის უფლებად, რომელიც დაეხმარებოდა მათ, მიეღოთ კოლექტიური გადაწყვეტილება იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორი მმართველობის ქვეშ სურდათ ცხოვრება. დღეისათვის ნათელია, რომ ყველა ხალხისთვის თვითგამორკვევის უფლება არის ხელშეუვალი უფლება, თუმცა აუცილებელი არ არის, რომ ის იყოს აბსოლუტური ხასიათისა. ცხადია, არაკოლონიურ ქვეყნებში მცხოვრები ხალხები მის გამოყენებას, როგორც წესი, არ საჭიროებენ.¹⁴

მიუხედავად იმისა, რომ მთელი რიგი საერთაშორისო აქტებისა ყველა ხალხისთვის კანონზომიერად თითქოსდა ერთნაირად უზრუნველყოფს თვითგამორკვევის უფლების რეალიზებას, მსოფლიო ისტორიამ აჩვენა, რომ რეალურად მისი გამოყენება საერთაშორისო თანამეგობრობის ქვეყნებისთვის არც სასურველი იყო და არც მიზანშეწონილი. მაგალითისთვის შეიძლება მოვიყვანოთ არაბეთ-ისრაელის მრავალწლიანი კონფლიქტი, რომელიც საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ აღიარებულ იქნა როგორც ებრაელი ხალხის სურვილი, განეხორციელებინათ თვითგამორკვევის უფლება. თუმცა საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ ხალხთა თვითგამორკვევის უფლება არასოდეს ყოფილა ამ კონფლიქტის გამომწვევი რეალური მიზეზი.

ისრაელის სახელმწიფომ არსებულ კონფლიქტს მიზანმიმართულად დაუდო სარჩულად თვითგამორკვევის უფლების რეალიზება, რათა მოეპოვებინა სხვა სახელმწიფოებისა და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მხარდაჭერა. რეალურად, დაპირისპირების მთავარი მიზეზი იყო ორი გარემოება: ტერიტორია და ახლო აღმოსავლეთში არამუსლიმური სახელმწიფოს დაარსება.¹⁵

თვითგამორკვევის უფლებას შეიძლება ჰქონდეს სხვადასხვა მნიშვნელობა: ხალხის დამოუკიდებლობისა და საკუთარი საერთაშორისო სტატუსის დადგენის უფლება; სახელმწიფოს მოსახლეობის უფლება, განსაზღვროს მთავრობის ფორმა და მონაწილეობა მიიღოს მის მუშაობაში; სახელმწიფოს უფლება ტერიტორიულ მთლიანობასა და საკუთარი საზღვრების დაურღვევლობასთან, აგრეთვე, საშინაო საქმეებში ჩაურევლობასთან დაკავშირებით; სახელმწიფოს კულტურული, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების უფლება; სახელმწიფოში ან, თუნდაც, მის საზღვრებს მიღმა მცხოვრებ ეროვნულ უმცირესობათა უფლება, ჰქონდეთ სპეციალური სოციალური და ეკონომიკური განვითარების უფლებები.¹⁶

¹³ Halberstam M., Nationalism and the Right to Self-Determination: The Arab-Israel Conflict, Journal of International Law and Politics, N.Y.U. 26, 1993-1994, 574.

¹⁴ სმიტი რ.კ.მ., ადამიანის საერთაშორისო უფლებები, ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ნიუ-იორკი, 2005, 381.

¹⁵ Halberstam M., Nationalism and the Right to Self-Determination: The Arab-Israel Conflict, Journal of International Law and Politics, N.Y.U. 26, 1993-1994, 573.

¹⁶ სმიტი რ.კ.მ., ადამიანის საერთაშორისო უფლებები, ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ნიუ-იორკი, 2005, 381.

გაერთიანებული ერების გენერალური ასამბლეის მიერ მიღებული დეკლარაციის თანახმად, სავალდებულო არ არის, თვითგამორკვევის უფლება განხორციელდეს სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებისა და სახელმწიფო საზღვრების გადასინჯვის ფორმით. თვითგამორკვევა სავსებით შესაძლებელია განხორციელდეს თვითმმართველობის (ავტონომიის) ფორმითაც. ეროვნულ უმცირესობას სეცესიისა და სუვერენიტეტის გამოცხადების გარეშეც შეუძლია, დამოუკიდებლად განსაზღვროს თავისი პოლიტიკური სტატუსი ერთიანი სახელმწიფოს ფარგლებში. ამ თვალსაზრისით, ეროვნული თვითგამორკვევა გულისხმობს დამოუკიდებელი მმართველობის ფორმის არჩევას და სახელმწიფოებრივი გადაწყვეტილებების პროცესში მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობას.¹⁷

ამის ნათელი მაგალითია საფრანგეთის მე-4 და მე-5 რესპუბლიკები, როდესაც ამ ქვეყანას მრავალწლიანი გადაუნყვეტელი პრობლემა ჰქონდა ყოფილი კოლონიის, ახალი კალედონიის, სტატუსთან დაკავშირებით. ამ ტერიტორიაზე მცხოვრები პირები სწორედ თვითგამორკვევის უფლების საფუძველზე ითხოვდნენ საფრანგეთის რესპუბლიკისგან გამოყოფას და დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებას. საფრანგეთის მე-5 რესპუბლიკის ხელისუფლებამ 1982-1987 წლებში ეს პრობლემა გადაჭრა სწორედ სახელმწიფოს სათანადო ტერიტორიული მონყობის გამოყენებით. კერძოდ, ახალ კალედონიას სოციალურ, კულტურულ და ეკონომიკურ სფეროებში მიენიჭა ფართო უფლებამოსილებები. ადგილობრივ მოსახლეობას, კანაკებს, მიეცათ შესაძლებლობა, თავისუფლად, ერთიანი სახელმწიფოს ფარგლებში, დაეცვათ და განეცითარებინათ თავიანთი წეს-ჩვეულებები, ტრადიციები და კულტურა. შედეგად, 1987 წელს ახალ კალედონიაში ჩატარებულ რეფერენდუმზე ადგილობრივი მოსახლეობის უმრავლესობამ უარყო დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების იდეა და დაადასტურა, რომ მათი თვითგამორკვევის უფლება სრულად იყო რეალიზებული საფრანგეთის რესპუბლიკის ერთიან სახელმწიფოში.¹⁸

მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ მსოფლიო ისტორიის განმავლობაში არცერთ სახელმწიფოს თავისი ტერიტორიის ფარგლებში რეალურად არ განუხორციელებია რომელიმე ჯგუფის თვითგამორკვევის უფლების რეალიზება. მიუხედავად თვითგამორკვევის უფლების საყოველთაო აღიარებისა, არც ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა მიანიჭა ადგილობრივ აბორიგენებს თვითგამორკვევის უფლება და არც დიდმა ბრიტანეთმა – ჩრდილოეთ ირლანდიელებს.

მსოფლიოში მრავალი მაგალითია, როდესაც სხვადასხვა ეთნიკური, ეროვნული, რელიგიური და რასობრივი ჯგუფები ცხოვრობენ ერთი სახელმწიფოს ტერიტორიის ფარგლებში. ზოგიერთ შემთხვევაში ამ ჯგუფების წარმომადგენლები ისე არიან ერთმანეთში ასიმილირებული, რომ შეუძლებელია მათ მიერ თვითგამორკვევის უფლების დამოუკიდებლად განხორციელება, წინააღმდეგ შემთხვევაში, თვითგამორკვევის უფლების ფართოდ და მრავალჯერადად გამოყენება გამოიწვევს მრავალი მცირე სახელმწიფოს წარმოშობას, რაც საფრთხის ქვეშ დააყენებს საერთაშორისო უსაფრთხოებასა და მსოფლიო მართლწესრიგს.¹⁹

¹⁷ UN General Assembly Resolution 2625 (XXV), 1970, <<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>> [09.10.2015].

¹⁸ *Marrani D.*, Principle of Indivisibility of the French Republic and the People's Right to Self-Determination: The New Caledonia Test, *Journal of Academic Legal Studies*, Vol. 2, 2006, 18-19.

¹⁹ *Halberstam M.*, Nationalism and the Right to Self-Determination: The Arab-Israel Conflict, *Journal of International Law and Politics*, N.Y.U. 26, 1993-1994, 575-576.

ხოლო იმ შემთხვევაში, თუკი ეთნიკურ უმცირესობას აქვს ისეთ პოლიტიკურ, სოციალურ და კულტურულ გარემოში ცხოვრების საშუალება, რომელშიც შესაძლებელია, დაიცვას და განავითაროს საკუთარი იდენტურობის განმსაზღვრელი სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული უფლებები, მაშინ თვითგამორკვევის უფლება შეიძლება რეალიზებულ იქნეს უმცირესობისთვის ფედერაციის სუბიექტის სტატუსის მინიჭების სახით. შესაბამისად, მოხდება თვითგამორკვევის უფლებისა და სუვერენიტეტის ოპტიმალური შეთანხმება: ერთი მხრივ, დაცული იქნება სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობა, მეორე მხრივ კი, ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენლებს ექნებათ იმის რეალური შესაძლებლობა, რომ დაიცვან თავიანთი ინტერესები და უფლებები ერთიანი სახელმწიფოს საზღვრებში.

როგორც აღვნიშნეთ, მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში (ბოსნია და ჰერცეგოვინა, ბელგიის სამეფო, რუსეთის ფედერაცია, ეთიოპია, კანადა და ა.შ.) წარმატებით იქნა გამოყენებული ფედერაციული წყობის მოდელი, როგორც სახელმწიფოს ტერიტორიულ-პოლიტიკური ორგანიზაციის ფორმა, რომელმაც ამ ქვეყნების ტერიტორიებზე ხელი შეუწყო არსებული სხვადასხვა სახის კონფლიქტების დარეგულირებას, ზოგ შემთხვევაში კი, მშვიდობიანობის დამკვიდრებას და ეთნიკურ უმცირესობათა სასურველი უფლებების რეალურ განხორციელებას.

ჩვენი სახელმწიფოს დღევანდელი მდგომარეობა, დარღვეული ტერიტორიული მთლიანობა, აუცილებლად გულისხმობს სხვა ქვეყნების გამოცდილების გამოყენებას და ტერიტორიული მონყობის იმ მოდელის საფუძვლიან ანალიზს, რომელმაც დაარეგულირა ამ ქვეყნებში არსებული სხვადასხვა სახის კონფლიქტები, ხელი შეუწყო განსხვავებული ჯგუფების მშვიდობიან თანაარსებობას ერთიან სახელმწიფოში.

ამასთან, ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ფედერალური მონყობის მოდელი სხვადასხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე განსხვავებული, იმ ქვეყნის ინტერესებზე მაქსიმალურად მორგებული ფორმით განხორციელდა, თუმცა შენარჩუნებულ იქნა მისი ძირითადი ნიშნები და პრინციპები. ფედერაციული მონყობის მოქნილმა ხასიათმა კიდევ უფრო შეუწყო ხელი მის წარმატებით განხორციელებასა და დადებითი შედეგების მიღწევას სხვადასხვაგვარი კონფლიქტის მქონე ქვეყნებში.

2.1 ბოსნია და ჰერცეგოვინა

ბოსნია და ჰერცეგოვინის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მონყობის ფორმა კონსტიტუციით პირდაპირ არ არის განსაზღვრული. კონსტიტუციის 1-ლი მუხლის მე-3 პუნქტი ადგენს, რომ რომ ბოსნია და ჰერცეგოვინა შედგება 2 სუბიექტისაგან: ბოსნია და ჰერცეგოვინის ფედერაციისა და სპარსკის რესპუბლიკისაგან.²⁰ აქედან გამომდინარე, ბოსნია და ჰერცეგოვინა არის უნიტარული, რეგიონალური, ფედერაციული თუ კონფედერაციული მონყობის სახელმწიფო. ამ საკითხზე დღესაც აქტიურად მიმდინარეობს მსჯელობა. ამიტომ ბოსნია და ჰერცეგოვინის სახელმწიფოს ტერიტორიულ მონყობასთან დაკავშირებული პრობლემების უკეთ გაგებისთვის განხილულ უნდა იქნეს ამ სახელმწიფოს შექმნის ისტორია, მისი ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული სტრუქტურა და ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური ვითარება.²¹

²⁰ Constitution of Bosnia and Herzegovina, Article 1, <http://www.ohr.int/dpa/?content_id=372> [10.09.2015].

²¹ Meskic Z., Pivic N., Federalism in Bosnia and Herzegovina, Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol. 5, 2011, 597.

1991-1992 წლებში იუგოსლავიის დაშლას მოჰყვა 5 ახალი სახელმწიფოს შექმნა: სლოვენის, ხორვატიის, მაკედონიის, ბოსნია და ჰერცეგოვინისა და იუგოსლავიის ფედერაციული სახელმწიფოსი. ეს უკანასკნელი აერთიანებდა სერბეთისა და მონტენეგროს სახელმწიფოებს. უშუალოდ ბოსნია და ჰერცეგოვინის კონფლიქტის თავდაპირველი ესკალაცია გამოიწვია 1991 წლის 29 თებერვალს და 1 მარტს ჩატარებულმა რეფერენდუმმა, რომელზეც ბოსნია და ჰერცეგოვინის მოსახლეობის 98%-მა ხმა მისცა ქვეყნის ერთიანობასა და დამოუკიდებლობას. რეფერენდუმის ჩატარების შემდგომ, 1992 წლის 6 აპრილს, ევროპის თანამეგობრობის ქვეყნებმა და საერთაშორისო ორგანიზაციებმა იმ პერიოდში არსებულ საზღვრებში აღიარეს ბოსნია და ჰერცეგოვინა, როგორც დამოუკიდებელი და სუვერენული სახელმწიფო.²²

ბოსნია და ჰერცეგოვინაში მცხოვრები სერბები თავიდანვე კატეგორიულად შეენინა აღმდგენ რეფერენდუმის გამართვის იდეას და ბოიკოტი გამოუცხადეს მას. სერბი მოსახლეობის სურვილი იყო, რომ ან თავად შეექმნათ დამოუკიდებელი სახელმწიფო, ან შეერთებოდნენ იუგოსლავიის ფედერაციულ სახელმწიფოს.²³

საგულისხმოა ის გარემოება, რომ მრავალეთნიკურობის გამო ბოსნია და ჰერცეგოვინა მრავალჯერ გახდა არეულობისა და სხვადასხვა პოლიტიკური დაჯგუფების მანიპულირების საგანი, რომლის დროსაც ძირითადი პოლიტიკური ჯგუფები ხელს უწყობდნენ ხალხთა შორის რელიგიური და ეთნიკური შუღლის გაღვივებას, რათა მოსახლეობის გარკვეული ნაწილის მხარდაჭერა მოეპოვებინათ. არაჯანსაღმა პოლიტიკურმა კლიმატმა და ბოსნია და ჰერცეგოვინის მომავალზე არსებულმა განსხვავებულმა შეხედულებებმა საბოლოოდ ქვეყანა მიიყვანა ომამდე, რომელიც გაგრძელდა 1991 წლის აპრილიდან 1995 წლის სექტემბრამდე.

საომარი მოქმედებების მიმდინარეობისას ბოსნია და ჰერცეგოვინის ტერიტორიაზე ყოველგვარი სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე შეიქმნა სახელმწიფოს მსგავსი რამდენიმე წარმონაქმნი. 1991 წლის 9-10 ნოემბერს სერბმა მოსახლეობამ ჩაატარა პლემბისციტი და მხარი დაუჭირა სერბეთის დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნას (შემდგომში ცნობილია, როგორც სპარსკის რესპუბლიკა). ამავე პერიოდში ხორვატებმა შექმნეს პოსავინის ხორვატიის სახელმწიფო და ჰერცეგ-ბოსნიის ხორვატიის გაერთიანება.²⁴

იმის გამო, რომ დაპირისპირებულ მხარეებს არ ჰქონდათ სურვილი, შექმნილი რთული ვითარებიდან ეპოვათ ერთობლივი გამოსავალი, საერთაშორისო საზოგადოებამ მრავალჯერ სცადა, საომარ მოქმედებებში ჩართული სუბიექტებისთვის შეეთავაზებინა პრობლემების მოგვარების სხვადასხვა საშუალება. თავდაპირველად, 1994 წლის პირველ მარტს, ამერიკის შეერთებული შტატების ხელისუფლების ინიციატივით ჰერცეგ-ბოსნიის ხორვატიის გაერთიანებასა და ბოსნია და ჰერცეგოვინას შორის გაფორმდა სამშვიდობო ხელშეკრულება, რომელიც საერთაშორისო სამართალში ცნობილია როგორც ქ. ვაშინგტონის შეთანხმება. ამ შეთანხმების მიზანი იყო ბოსნია და ჰერცეგოვინის, როგორც ფედერაციული სახელმწიფოს, სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის აღიარება და დაცვა, ქვეყნის ტერიტორიაზე სხვადასხვა

²² იქვე, 597.

²³ *Oklopčić Z.*, The Territorial Challenge: From Constitutional Patriotism to Unencumbered Agonism in Bosnia and Herzegovina, *German Law Journal*, Vol. 13, №01, 2012, 33.

²⁴ იქვე, 598. ასევე, იხ. *Friedmann F.*, Bosnia and Herzegovina – a Policy on the Brink London, London, 2004, 120.

ჯგუფის მაცხოვრებელთა ეროვნული თანასწორობისა და ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების განუხრელი დაცვა და პატივისცემა. ბოსნია და ჰერცეგოვინის ტერიტორიული მონყობის ფორმა, შეთანხმების მიხედვით, უნდა ყოფილიყო ფედერაცია.

დოკუმენტით დეტალურად იყო განსაზღვრული ქვეყნის ახალი კონსტიტუციის მიღების წესი, ცენტრალური და ფედერაციის სუბიექტების ხელისუფლების ორგანოების კომპეტენციები, სტრუქტურა, არჩევის წესი, სამხედრო მოქმედებების შეწყვეტისა და ადამიანის ძირითად უფლებებთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი საკითხები.²⁵

მიუხედავად შეთანხმებისა და, ასევე, მთელი რიგი აქტივობებისა, ბოსნია და ჰერცეგოვინაში საომარი მოქმედებები არ წყდებოდა. ამერიკის შეერთებულ შტატებში, კერძოდ, ქ. დეიტონში გაფორმდა მორიგი სამშვიდობო შეთანხმება, რომელმაც დაპირისპირებულ მხარეებს შორის საბოლოოდ დაასრულა 4-წლიანი ომი. ეს შეთანხმება იუგოსლავიის ფედერაციულ სახელმწიფოში, ხორვატიასა და ბოსნია და ჰერცეგოვინაში მცხოვრები სამი ეროვნების წარმომადგენლებს შორის გაფორმდა 5 წამყვანი სახელმწიფოს (ამერიკის შეერთებული შტატები, რუსეთის ფედერაცია, ინგლისი, გერმანიის ფედერაციული სახელმწიფო, საფრანგეთის რესპუბლიკა) თანამონაწილეობით. ამ შეთანხმებასა და თანდართულ დოკუმენტებს ხელი მოეწერა 1995 წლის 14 დეკემბერს ქ. პარიზში. სამშვიდობო შეთანხმება შედგება 12 დამატებისგან, რომელთაგან ყველაზე მნიშვნელოვანია ზოგადი ჩარჩო შეთანხმება მშვიდობის უზრუნველსაყოფად და მე-4 დამატება, რომელიც მოიცავს ბოსნია და ჰერცეგოვინის კონსტიტუციას და განსაზღვრავს სახელმწიფოს ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმას, მმართველობის მოდელს, სახელმწიფო ორგანოების უფლებამოსილებებს, სტრუქტურასა და ფუნქციებს. ამ შეთანხმების მიზანი იყო, რომ ბოსნია და ჰერცეგოვინასა და მთლიანად რეგიონში უზრუნველყო მშვიდობა, სტაბილურობა და განვითარება. აღნიშნულმა დოკუმენტმა დაავალდებულა დაპირისპირებული მხარეები, პატივი ეცათ ერთმანეთის სუვერენიტეტისა და თანასწორობისთვის. არსებული კონფლიქტის გადაწყვეტა უნდა მომხდარიყო მხოლოდ მშვიდობიანი გზით, მხარეებს თავი უნდა შეეკავებინათ ნებისმიერი მუქარისა ან ძალადობისგან, რომელიც მიმართული იქნებოდა ბოსნია და ჰერცეგოვინის ან რომელიმე მხარის ტერიტორიული მთლიანობისა და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ.²⁶

შეიძლება ითქვას, რომ დეიტონის შეთანხმება იმ პერიოდში იყო ის ერთადერთი გამოსავალი, რომელმაც მონიშნულმდეგე მხარეებს უზიდა, დაესრულებინათ მრავალწლიანი საომარი მოქმედებები და დაპირისპირება.²⁷

დეიტონის შეთანხმების განსაკუთრებული მნიშვნელობის თაობაზე ამერიკის შეერთებული შტატების დიპლომატი რიჩარდ ჰოლბრუკი აღნიშნავდა, რომ დეიტონში მიღწეულმა შეთანხმებამ ბოსნია და ჰერცეგოვინაში საფუძველი დაუდო ომის დასრულებასა და მრავალეთნიკური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას.²⁸

²⁵ Washington Peace Agreement, 1994. <http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/washagree_03011994.pdf> [10.10.2015].

²⁶ The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, 1995, <http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379> [05.09.2015].

²⁷ Meskic Z., Pivic N., Federalism in Bosnia and Herzegovina, Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol. 5, 2011, 602.

²⁸ Bose S., Bosnia after Dayton, Nationalist Partition and International Intervention, Oxford University Press, 2002, 52-53.

ქ. დეიტონში გაფორმებული შეთანხმების ხელმოწერისთანავე მიღებულ იქნა ბოსნია და ჰერცეგოვინის ახალი კონსტიტუცია, რომლის თანახმად, ბოსნია და ჰერცეგოვინა საერთაშორისო სამართლისა და თანამეგობრობის მიერ აღიარებული საზღვრების ფარგლებში არის სუვერენული და დამოუკიდებელი სახელმწიფო, რომელიც შედგება ორი სუბიექტისგან: ბოსნია და ჰერცეგოვინის ფედერაციისა და სპარსკის რესპუბლიკისგან.²⁹

ბოსნია და ჰერცეგოვინის ორივე სუბიექტს – სპარსკის რესპუბლიკას და ბოსნია და ჰერცეგოვინის ფედერაციას, კონსტიტუციურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით, აქვთ ფედერაციის სუბიექტების და არანეგრი სახელმწიფოების სტატუსი. ბოსნია და ჰერცეგოვინა, ტერიტორიულ-ორგანიზაციული თვალსაზრისით, ზემოთ აღნიშნული სამართლებრივი სტატუსის გამო, არის სრულიად განსხვავებული ფენომენი. კერძოდ: ბოსნია და ჰერცეგოვინა შედგება ერთი უნიტარული (სპარსკის რესპუბლიკა) და ერთი ფედერაციული (ბოსნია და ჰერცეგოვინის ფედერაცია) სუბიექტისგან და ბრჩკოს ოლქისგან, რომელიც არ შედის არცერთი სუბიექტის შემადგენლობაში. თავის მხრივ, ბოსნია და ჰერცეგოვინის ფედერაცია შედგება 10 კანტონისგან, რომელთა ადმინისტრაციული საზღვრები და მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა განპირობებულია ომის შედეგებით.³⁰

ზოგადად, ეთნოკულტურული სამართლიანობის დამკვიდრების იდეა უბიძგებს მრავალეთნიკურ სახელმწიფოებს, ჩამოყალიბდნენ როგორც დეცენტრალიზებული სუბიექტები, სადაც მათში შემავალი სხვადასხვა ერის თვითმყოფადობა ინსტიტუციურ დონეზე იქნება დაცული და განვითარებული. ასეთი შედეგი ფედერაციულ სახელმწიფოში შეიძლება მიღწეულ იქნეს ფედერაციის სუბიექტების შექმნით, სადაც უზრუნველყოფილი იქნება ერთიანი სახელმწიფოს ფარგლებში სხვადასხვა ეროვნული ან/და ეთნიკური უმცირესობების მშვიდობიანი და რაციონალური თანაცხოვრება.³¹

აღსანიშნავია, რომ, როგორც ბოსნია და ჰერცეგოვინის კონსტიტუციის ამოქმედების პირველ წლებში მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევდა, ეს ქვეყანა იყო არა ფედერაციული მოწყობის სახელმწიფო, არამედ კონფედერაცია, რადგანაც სუბიექტებს ჰქონდათ დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მსგავსი სუვერენიტეტი და ფართო უფლებამოსილებები.

მეორე მხრივ, მეცნიერთა გარკვეული ნაწილი თვლიდა, რომ, რადგან ბოსნია და ჰერცეგოვინა შეიქმნა საერთაშორისო სამართლის, და არა ეროვნული კანონმდებლობის, საფუძველზე, შესაბამისად, იგი იყო სახელმწიფოთა კავშირი ან კონფედერაცია. აქედან გამომდინარე, სამართლებრივ დოქტრინაში მიიჩნეოდა, რომ ბოსნია და ჰერცეგოვინა იყო არა ერთიანი სახელმწიფო, არამედ ორი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს (სპარსკის რესპუბლიკა და ბოსნია და ჰერცეგოვინის ფედერაცია) კავშირი.

გარკვეული დროის შემდგომ, როდესაც ბოსნია და ჰერცეგოვინის ცენტრალურმა ხელი-სუფლებამ სუბიექტების ხარჯზე მრავალ სფეროში გაიზარდა უფლებამოსილებები, ბოსნია და ჰერცეგოვინა აღიარებულ იქნა ერთიან ფედერაციულ სახელმწიფოდ, რომელიც შედგებოდა 2 სუბიექტისა და ერთი ოლქისგან და რომელთა გარეშეც ბოსნია და ჰერცეგოვინა, როგორც

²⁹ Constitution of Bosnia and Herzegovina, Article 1, <http://www.ohr.int/dpa/?content_id=372>, [05.08.2015].

³⁰ Meskic Z., Pivic N., Federalism in Bosnia and Herzegovina, Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol. 5, 2011, 599.

³¹ Oklopic Z., The Territorial Challenge: From Constitutional Patriotism to Unencumbered Agonism in Bosnia and Herzegovina, German Law Journal, Vol. 13, №01, 2012, 34.

სახელმწიფო, ვერ იარსებებდა. თუმცა, ვინაიდან, კონსტიტუციის თანახმად, ფედერაციის სუბიექტების ხელისუფლების ორგანოები აღჭურვილნი არიან სუვერენული სახელმწიფოსთვის დამახასიათებელი კომპეტენციებით, ამ საკითხებზე მომუშავე მეცნიერებმა მიიჩნიეს, რომ აღნიშნული სახელმწიფოს ტერიტორიულ-ორგანიზაციული ფორმა იყო „*sui generis*“ (უნიკალური, ყველასგან განსხვავებული) ფედერაცია, რომელშიც სუბიექტებს ჰქონდათ დეცენტრალიზაციის მაღალი დონე და დამოუკიდებელი, სუვერენული სახელმწიფოებისთვის დამახასიათებელი მთელი რიგი ნიშნებისა.³²

ბოსნია და ჰერცეგოვინის ერთიან ფედერაციულ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების მომხრე პოლიტოლოგები მიიჩნევენ, რომ ბოსნია და ჰერცეგოვინა დაფუძნებულია სხვადასხვა ეროვნების ხალხების მიერ გამოვლენილი თავისუფალი ნების საფუძველზე. მნიშვნელოვანია იმის გაცნობიერება, რომ ბოსნია და ჰერცეგოვინა ეკუთვნის არა რომელიმე კონკრეტულ, ერთი ეროვნების წარმომადგენლებს, არამედ მის ყველა მოქალაქეს, რომლებიც სახელმწიფოს აღმშენებლობაში თანაბრად მონაწილეობენ.³³

ზოგადად მიჩნეულია, რომ ბოსნია და ჰერცეგოვინა არის ეთნიკური ნიშნით ჩამოყალიბებული ფედერაციული სახელმწიფო, რადგან თითოეული სუბიექტი შექმნილია სწორედ ეთნიკური ნიშნის საფუძველზე. სუბიექტების დამოუკიდებლობის მაღალი ხარისხი განპირობებულია იმით, რომ ბოსნია და ჰერცეგოვინა მიიჩნევა 3 ეტატური ერის (სერბები, ხორვატები და ბოსნიელები) გამაერთიანებელ სახელმწიფოდ. ამ შემთხვევაში ტერიტორიული მონყობის კონკრეტულ ფორმად ფედერალიზმი გამოყენებულ იქნა როგორც სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფის ერთიან სახელმწიფოში თანაცხოვრების ეფექტური საშუალება. ეთნიკურ უმცირესობებს მიეცათ შესაძლებლობა, სრულად დაიცვან და განახორციელონ თავიანთი სოციალურ-კულტურული და პოლიტიკური უფლებები, ეროვნული ინტერესები და ფართო მონაწილეობა მიიღონ ერთიანი სახელმწიფოს მშენებლობაში.³⁴

ბოსნია და ჰერცეგოვინის ტერიტორიული მონყობის ფორმა შესაძლოა განვიხილოთ როგორც ბოსნიაში მცხოვრები სერბების თვითგამორკვევის უფლების რეალიზაციასა და ბოსნიელების სურვილზე (ერთიანი ბოსნია და ჰერცეგოვინის შენარჩუნება) მიღწეული კომპრომისი. შედეგად, სერბებმა თავიანთი პოლიტიკური, სოციალურ-კულტურული უფლებებისა და ტრადიციების შენარჩუნებისა და განვითარებისთვის ერთიან ბოსნია და ჰერცეგოვინის სახელმწიფოს შემადგენლობაში შექმნეს ფედერაციის სუბიექტი – სპარსკის რესპუბლიკა.³⁵

მნიშვნელოვანია, რომ ბოსნია და ჰერცეგოვინაში ფედერაციული სახელმწიფოს შექმნა იყო ის ერთადერთი და აუცილებელი გამოსავალი, რომელსაც შეეძლო, სტიმული მიეცა დაპირისპირებული მხარეებისთვის, რომ დაედოთ იარაღი და მისხდომოდნენ მოლაპარაკებების მაგიდას. ფედერალიზმი გახდა ის „იარაღი“, რომელმაც შეძლო საომარი მოქმედებების დასრულება. ბოსნია და ჰერცეგოვინაში სახელმწიფო მონყობის ამ ფორმამ უზრუნველყო სტაბილურობა და სიმშვიდე; ბოსნიელების, ხორვატებისა და სერბების ინტერესებისა და უფლებების გათვალისწინებით ხელი შეუწყო ერთიანი სახელმწიფოს წინსვლასა და განვითარებას.³⁶

³² Meskic Z., Pivic N., Federalism in Bosnia and Herzegovina, Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol. 5, 2011, 602-603.

³³ Oklopčić Z., The Territorial Challenge: From Constitutional Patriotism to Unencumbered Agonism in Bosnia and Herzegovina, German Law Journal, Vol. 13, №01, 2012, 40.

³⁴ Meskic Z., Pivic N., Federalism in Bosnia and Herzegovina, Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol. 5, 2011, 606.

³⁵ იქვე, 33.

³⁶ იქვე, 608.

ზოგადად მიჩნეულია, რომ სხვადასხვა ეთნიკური ან ეროვნული ჯგუფის მიერ თვითგამორკვევის უფლების რეალიზებისთვის საკმარისია ფედერაციული სახელმწიფოს შექმნა და სუბიექტებისთვის ფართო სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული უფლებების მინიჭება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც უმცირესობა ერთიან სახელმწიფოში განიცდის აუტანელ, გაუსაძლის ჩაგვრას. მხოლოდ ამ შემთხვევაში თვითგამორკვევის უფლების რეალიზაციას შესაძლოა შედეგად მოჰყვეს არა ფედერაციის სუბიექტად, არამედ დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების მოთხოვნა.³⁷

დამატებით შეიძლება აღინიშნოს, რომ ყველა ეტატიური ერის ინტერესების გასათვალისწინებლად და დასაცავად ბოსნია და ჰერცეგოვინის კანონმდებლობით დადგენილია შემდეგი პირობები: ბოსნიელები, ხორვატები და სერბები თანაბრად არიან წარმოდგენილი სახელმწიფოს საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლების ორგანოებში; ბოსნია და ჰერცეგოვინის კონსტიტუციის გადასინჯვა დასაშვებია მხოლოდ ეტატიურ ერებს შორის მიღწეული შეთანხმების საფუძველზე; ყველა ზემოაღნიშნული ეროვნების წარმომადგენელი თანაბრად მონაწილეობს სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელების პროცესში; სახელმწიფო სერბებისთვის, ხორვატებისა და ბოსნიელებისთვის თანაბრად უზრუნველყოფს მათი ეროვნული, რელიგიური, ენობრივი და სოციალურ-კულტურული თვითმყოფადობისა და ტრადიციების შენარჩუნებას, დაცვასა და განვითარებას.³⁸

შესაბამისად, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ დეიტონის სამშვიდობო შეთანხმების გაფორმებიდან დღემდე ფედერალიზმი აღმოჩნდა სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობის ის წარმატებული მოდელი, რომელმაც რეალურად უზრუნველყო ბოსნია და ჰერცეგოვინის, როგორც დამოუკიდებელი და სუვერენული სახელმწიფოს, მშვიდობიანი არსებობა.

2.2. ბელგიის სამეფო

გამაერთიანებელი როლის საპირისპიროდ ფედერაციული წყობა შეიძლება ემსახურებოდეს ერთიანი პოლიტიკური ორგანიზმის დანაწევრებასაც, რომელიც ფედერალური წყობით დაცული უნდა იქნეს მთლიანი საბოლოო დეზინტეგრაციისგან. დღეს ბევრ სახელმწიფოში პოლიტიკური პროცესების სწორედ ამ ნიშნით მიმდინარეობა განაპირობებს მათ ფედერალიზაციას. პოლიტიკური სიბრძნე გულისხმობს გარკვეული ფედერალური ელემენტების დანერგვას მკაცრად უნიტარულ სახელმწიფოშიც კი.³⁹ ამასვე მოითხოვს თავად სახელმწიფოს ერთიანობის ინტერესები. ამ პრინციპის უგულვებლყოფა დანიას დაუჯდა შლეზვიგისა და გოლშტინის დაკარგვად, ჰოლანდიას – ბელგიის, ინგლისს – ამერიკული კოლონიების.

უნიტარული სახელმწიფოს ფედერალიზაციის ახალი მაგალითი გახდა ბელგია, სადაც ქვეყნის ფედერაციულ საწყისებზე მოწყობა დაიწყო ჯერ კიდევ 1970 წლიდან და დასრულდა 1993 წელს ახალი კონსტიტუციის მიღებით, რომლის პირველი მუხლის თანახმად, ბელგია გახდა „ფედერაციული სახელმწიფო, რომელიც შედგება ერთობებისა და რეგიონებისგან“.⁴⁰

³⁷ Oklopčic Z., The Territorial Challenge: From Constitutional Patriotism to Unencumbered Agonism in Bosnia and Herzegovina, German Law Journal, Vvol. 13, №01, 2012, 39.

³⁸ Meskic Z., Pivic N., Federalism in Bosnia and Herzegovina, Vienna Journal on International Constitutional Law, Vol. 5, 2011, 611.

³⁹ გოგიაშვილი გ., შედარებითი ფედერალიზმი, თბ., 2000, 209.

⁴⁰ Gerven V., Federalism in the US and Europe, Viena Online Journal on International Constitutional Law, Vol. 1, 2007, 11-12. ასევე იხ. Vos H.G., Orbie J., Schrijvers A., Belgium: Federal Engineering in the Heart of Europe, Eastern Mediterranean University Press, Famagusta, 2008, 7.

ბელგიური ფედერალიზმი შეიძლება ჩაითვალოს ეთნიკური ფედერალიზმის ერთ-ერთ ნიმუშად. ბელგია მრავალეროვანი სახელმწიფოა, რომლის ნიდერლანდურენოვან ჩრდილოეთში ცხოვრობს მოსახლეობის დაახლოებით 58%, ფრანგულენოვან არეალში – დაახლოებით 32%, ხოლო მოსახლეობის 9.5% – ორენოვან დედაქალაქ ბრიუსელში, სადაც ფრანგულენოვანი ჯგუფი ქმნის მოსახლეობის უმრავლესობას, აღმოსავლეთ ბელგიაში ცხოვრობს გერმანულენოვანი ბელგიელების მცირე ჯგუფი (0.5%-ზე ცოტა მეტი).⁴¹

უნიტარული ნიშნის შეცვლა ბელგიის სამეფოში განაპირობა ქვეყანაში მცხოვრებ ორ უძველეს ერს – ვალონებსა და ფლამინდიელებს – შორის გამწვავებულმა ეროვნულმა საკითხებმა. უთანხმოება მათ შორის დაიწყო ენობრივ საკითხებზე და თანდათან მწვავე ეროვნული ხასიათი მიეცა.⁴² შესაბამისად, ხანგრძლივი ანალიზისა და სხვადასხვა ვარიანტის განხილვის შემდეგ, როგორც ხალხის, ისე ხელისუფლების არჩევანი ეროვნული საკითხების ფედერალურ გადაწყვეტაზე შეჩერდა.

ბელგიის ტერიტორიული რეორგანიზაცია განხორციელდა რამდენიმე ეტაპად. 70-იან წლებში ბელგიაში ჩამოყალიბდა ოთხი ენობრივი მხარე: ნიდერლანდურენოვანი, ფრანგულენოვანი, გერმანულენოვანი და ორენოვანი დედაქალაქი – ბრიუსელი. ენობრივ მხარეს, ძირითადად, ჰქონდა კულტურულ-სოციალური კომპეტენცია. 1970 წლიდან, ვალონიელების მონდომებით, ბელგიაში ჩამოყალიბდა სამი რეგიონი: ფლამინდიური, ვალონიური და დედაქალაქი ბრიუსელი.⁴³

ბელგია ასევე დაყოფილია სამ ერთობად: ნიდერლანდურენოვან, გერმანულენოვან და ფრანგულენოვან მხარეებად. გერმანულენოვან ერთობას ბელგიაში არ გააჩნია საკუთარი რეგიონი, რამდენადაც მისი განსახლების არეალი მოიცავს ვალონიურ რეგიონს. ფრანგულენოვანი საზოგადოება, თავის მხრივ, არ მოიცავს ვალონიის ყველა მცხოვრებს, მაგრამ აერთიანებს ბრიუსელის მოსახლეობის უმრავლესობას. ფლამინდიური საზოგადოება მოიცავს ფლამინდიის ყველა მცხოვრებს და, ასევე, ბრიუსელის ნიდერლანდურენოვან უმცირესობას.⁴⁴

ბელგიაში განხორციელებული სახელმწიფო რეფორმის თავისებურებად უნდა ჩაითვალოს ის, რომ ქვეყნის ფედერალიზაციის მეშვეობით რეგიონებს არა მარტო ფართო უფლებები მიენიჭათ, არამედ კარდინალურად შეიცვალა ცენტრალური სახელმწიფოს პოლიტიკური ნების ფორმირების პროცესიც. ამ სისტემის მეშვეობით ბელგიამ რამდენადმე შეარბილა სხვადასხვა ენობრივ ჯგუფს შორის არსებული დაპირისპირებები. ბელგიაში შექმნილი სიტუაციის უნიკალურობა ისაა, რომ ქვეყნის მოსახლეობის ფრანგულენოვანი უმრავლესობა ცხოვრობს ფლამინდიურ ტერიტორიაზე მდებარე ქალაქ ბრიუსელში, მაშინ, როცა მთელი ქვეყნის მასშტაბით ნიდერლანდურენოვანი ჯგუფი შეადგენს მოსახლეობის უმრავლესობას.⁴⁵

სახელმწიფოს ფედერალური მოწყობით ბელგიაში ჩამოყალიბდა ერთგვარი პარიტეტი ნიდერლანდურენოვან და ფრანგულენოვან ჯგუფებს შორის, როგორც ბრიუსელში, ისე მთლი-

⁴¹ ხუბუა გ., ფედერალიზმი როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბ., 2000, 322-323.

⁴² გოგიაშვილი გ., შედარებითი ფედერალიზმი, თბ., 2000, 210.

⁴³ Vos H., Orbie J., Schrijvers A., Belgium: Federal Engineering in the Heart of Europe, Eastern Mediterranean University Press, Famagusta, 2008, 8.

⁴⁴ ხუბუა გ., ფედერალიზმი როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბ., 2000, 324.

⁴⁵ Arend L., Conflict and Coexistence in Belgium: the Dynamics of a Culturally Divided Society, Berkeley: Institute of International Studies, University of California, Vol. 46, 1981, 54.

ანად ქვეყანაში. ბელგიის სამეფოს ტერიტორიული დაყოფის საკმაოდ რთული კონსტრუქცია ტერიტორიული და პერსონალური ფედერალიზმის ელემენტების სინთეზია. ზოგიერთი ავტორი ბელგიურ სახელმწიფოს განმარტავს როგორც ერთადერთ, უნიკალურ შემთხვევას, სადაც ერთმანეთთანაა შერწყმული დეცენტრალიზაციის, რეგიონალიზმისა და კონფედერალიზმის ელემენტებიც კი.⁴⁶ თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ტერიტორიული და პერსონალური ფედერალიზმის კომბინაცია იყო ერთ-ერთი ყველაზე უფრო მისაღები და ხელსაყრელი საშუალება, რომელმაც ეფექტურად უზრუნველყო ფლამინდიელებისა და ვალონების ცხოვრება ერთიან სახელმწიფოში.

სამართლებრივი თვალსაზრისით, ბელგიის სახელმწიფოს შემადგენლობაში შემავალი სუბიექტების ფედერაციული ხასიათი განისაზღვრება შემდეგი არსებითი ნიშნებით: ფედერაციის სუბიექტებს მინიჭებული აქვთ კონსტიტუციური ავტონომია და კონსტიტუციის ფარგლებში დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ საკუთარი პოლიტიკური ორგანიზაციის საკითხებს. ქვეყნის რეგიონებს აქვთ თავისი საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოები საკუთარი უფლებამოსილებებითა და ფინანსებით.⁴⁷ აღსანიშნავია ისიც, რომ ფლამინდიის რეგიონსა და ფრანგულენოვან ერთობას ჰყავთ საერთო მთავრობა და პარლამენტი. ბელგიის სამეფოში შემავალ ერთობებსა და რეგიონებს აქვთ საკუთარი დედაქალაქი, გერბი, დროშა და ჰიმნი. ბელგიის კანონმდებლობით განსაზღვრული და გამიჯნულია ფედერალური ხელისუფლების, რეგიონის ხელისუფლებისა და ერთობის ხელისუფლების კომპეტენციები.⁴⁸

ბელგიის ფედერაციის სუბიექტების მონაწილეობა საერთოსახელმწიფოებრივი ნების ფორმირებისა და განხორციელების პროცესში უზრუნველყოფილია ბელგიის პარლამენტის ორპალატიანი სტრუქტურის მეშვეობით. ბელგიის ფედერალური პარლამენტი შედგება დეპუტატთა პალატისა და სენატისაგან. პარლამენტის წევრები დაყოფილნი არიან ჰოლანდიურ და ფრანგულ ენობრივ ჯგუფებად, რომლებიც მოქმედებენ ამ ორი დიდი ჯგუფის ერთობის ინტერესების შესაბამისად.⁴⁹ ბელგიის უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოს ფორმირების წესი იძლევა ფედერალურ დონეზე განსხვავებული ლინგვისტური ჯგუფების თანამშრომლობის შესაძლებლობას, რაც უზრუნველყოფს იმის გარანტიას, რომ ყველა ფედერალური საკითხი ბელგიაში გადაწყდება არა ერთპიროვნულად, არამედ ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე. ამის ნათელი მაგალითია საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების რატიფიკაციის მექანიზმი, რომლის მიხედვითაც, ხელშეკრულება, როგორც წესი, განხილული და მონონებული უნდა იქნეს როგორც ბელგიის ფედერალურ პარლამენტში, ასევე 5 სუბიექტის (ფლამინდიის, გერმანულენოვანი ერთობის, ბრიუსელის, ვალონიისა და ფრანგულენოვანი ერთობის) საკანონმდებლო ორგანოებში.⁵⁰

ბელგიის ფედერალური მოდელი განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს სწორედ იმის გამო, რომ მართვის ფედერალური სისტემის მეშვეობით ამ ქვეყანამ შეძლო სახელმწიფოს მულტიეთნიკური და მულტიკულტურული ხასიათიდან გამომდინარე პრობლემების განეიტრა-

⁴⁶ ხუბუა გ., ფედერალიზმი როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, თბ., 2000, 325.

⁴⁷ ბელგიის კონსტიტუციის 165-ე, 175-ე და 176-ე მუხლები.

⁴⁸ *Gerven V.*, *Federalism in the US and Europe*, Viena Online Journal on International Constitutional Law, Vol. 1, 2007, 12.

⁴⁹ ბელგიის კონსტიტუციის 42-ე და 43-ე მუხლები.

⁵⁰ *Vos H., Orbie J., Schrijvers A.*, *Belgium: Federal Engineering in the Heart of Europe*, Eastern Mediterranean University Press, Famagusta, 2008, 13.

ლება და მოგვარება. ჯერ კიდევ 1992 წლიდან ღიად საუბრობდნენ ბელგიის, როგორც ერთიანი სახელმწიფოს, დაშლის სრულიად რეალურ პერსპექტივებზე, მაგრამ ბელგიის ფედერაციულ სახელმწიფოდ რეორგანიზაციამ მთლიანად გამოაცალა ნიადაგი სეპარატისტულ ტენდენციებს და შექმნა როგორც ეროვნებათა შორის ურთიერთობის მონესრიგების, ასევე ქვეყნის საერთო წინსვლის წარმატებული მექანიზმი.

2.3. ეთიოპია

1855 წლიდან მოყოლებული, ეთიოპიაში ეთნიკურ ნიადაგზე მწვავე შეიარაღებული კონფლიქტები მიმდინარეობდა. სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფი მოითხოვდა მათთვის თვითგამორკვევის უფლებამოსილების მინიჭებას. ეს პროცესები დამთავრდა 1994 წელს, როდესაც მიღებულ იქნა ეთიოპიის ახალი კონსტიტუცია. ამ აქტით ეთიოპია გამოცხადდა ფედერაციულ და დემოკრატიულ რესპუბლიკად.⁵¹

საგულისხმოა ის გარემოება, რომ ეთიოპია მრავალეთნიკური სახელმწიფოა, სადაც დღესდღეობით ცხოვრობს 80-ამდე ეთნიკური ჯგუფი. სწორედ მათ შორის დაპირისპირებების თავიდან აცილების აუცილებლობამ განაპირობა ის, რომ ეთნიკური ნიშნით შეიქმნა ფედერაციის 9 სუბიექტი და ფედერალური მნიშვნელობის 2 ქალაქი.

ინტერესს იწვევს ის ფაქტი, რომ ეთიოპიის კონსტიტუცია ფედერაციის სუბიექტებს ანიჭებს სეცესიის უფლებას, თუმცა მის განსახორციელებლად რთულ პროცედურულ ნორმებს აწესებს.⁵²

ცნობილი მეცნიერები – ბაოგანგ ჰი და ცეგაი რეგასა – ეთიოპიის მაგალითის განხილვისას მიდიან იმ დასკვნამდე, რომ ფედერალიზმი, როგორც სახელმწიფოს ტერიტორიულ-პოლიტიკური ორგანიზაციის ფორმა, მნიშვნელოვანი დადებითი საშუალებაა ტერიტორიული და ეთნიკური კონფლიქტების გადაჭრის პროცესში.

პროფესორი ბაოგანგ ჰი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ ეთიოპიის მაგალითზე ფედერალიზმი შეიძლება ჩაითვალოს ეთნიკურ საფუძველზე წარმოშობილი კონფლიქტების შეჩერებისა და შემცირების ერთ-ერთ ნამატებულ საშუალებად.⁵³ ამავე შეხედულებას იზიარებს სამართლის დოქტორი ცეგაი რეგასა, რომელიც აღნიშნავს, რომ ფედერალიზმი მიჩნეულია ერთადერთ ეფექტურ, სათანადო და ლეგიტიმურ საშუალებად ეთნოეროვნული კონფლიქტების მოგვარების პროცესში.⁵⁴

ბაოგანგ ჰი დამატებით აღნიშნავს, რომ დღესდღეობით სულ უფრო მეტი ქვეყანა ისწრაფვის ფედერალიზმისკენ. ქვეყნის ფედერალურ საწყისებზე მოწყობის მოთხოვნით აქტიურად გამოდიან, ძირითადად, ის სახელმწიფოები, სადაც მიმდინარეობს ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების წინააღმდეგობრივ-სეპარატისტული მოძრაობები და სამოქალაქო ომები.⁵⁵

⁵¹ Constitution of Ethiopia, Article 1, <http://www.africa.upenn.edu/Hornet/Ethiopian_Constitution.html> [15.08.2015].

⁵² Constitution of Ethiopia, Article 39, <http://www.africa.upenn.edu/Hornet/Ethiopian_Constitution.html>, [20.11.2015].

⁵³ He B., The Federal Solutions to Ethnic Conflicts, Georgetown Journal of International Affairs, Vol. 7, №2, 2006, 29.

⁵⁴ Regassa T., Learning To Live With Conflicts: Federalism as a Tool of Conflict Management in Ethiopia – An Overview, Mizan Law Review, Vol.4, Issue 1, 2010, 54-55.

⁵⁵ Baogang He, The Federal Solutions to Ethnic Conflicts, Georgetown Journal of International Affairs, Vol.7, №2, 2006, 30.

ამ საკითხებთან დაკავშირებით საკმაოდ საინტერესო მოსაზრებებს აყალიბებს *ცეგაი რეგასაც*. მისი შეხედულებით, ფედერალიზმი მშვიდობის მასტიმულირებელი საშუალებაა. კონფლიქტის მხარეებს კარგად ესმით, რომ შეიარაღებული დაპირისპირებით შეთანხმების მიღწევა ძალიან რთული და მეტისმეტად ხანგრძლივი, ამასთან მძიმე შედეგების მომტანი, პროცესია. სახელმწიფოს ფედერალურ საწყისებზე მოწყობის მთავარი დამახასიათებელი ნიშანი არის ის, რომ იგი მხარეებს უბიძგებს, დადონ იარაღი და გადაწყვეტილება მიიღონ მშვიდობიანი პოლიტიკურ-დიპლომატიური გზებით. სწორედ ეს როლი შეასრულა ფედერალიზმმა ეთიოპიასთან მიმართებით.⁵⁶

საგულისხმოა, რომ ეთიოპიის რეინტეგრაცია, რომელიც მიზნად ისახავს სახელმწიფოში სხვადასხვა ჯგუფს შორის ეთნიკური თუ რელიგიური ცნობიერების ამაღლებას, შესაძლებელია განხორციელდეს მხოლოდ ფედერალიზმის მეშვეობით. ფედერალიზმის უპირატესობა ეფუძნება პრინციპს, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფოში ხელისუფლების განხორციელება გადანაწილებულია ცენტრალურ და ფედერაციის სუბიექტის ხელისუფლებებს შორის. ტერიტორიული მოწყობის ეს მოდელი ქვეყნის შიგნით დაპირისპირებულ ჯგუფებს საშუალებას მისცემს, განავითარონ თავიანთი თვითმყოფადობა და სოციალურ-კულტურული უფლებები.⁵⁷

ეთნიკური ნიშნით შექმნილ ფედერალურ ნებზე საინტერესო მოსაზრებას აყალიბებს პოლიტოლოგი *ბაოგანგ ჰი*. იგი წერს, რომ ამ ნიშნით შექმნილი ფედერაციული სახელმწიფოების (კანადის, ბელგიის, ესპანეთის) კონსტიტუციები შესაძლებლობას აძლევენ კომპაქტურად მცხოვრებ ეთნიკურ ჯგუფებს, შედარებით სრულად განახორციელონ თავიანთი უფლებები, მათ შორის, თვითგამორკვევის უფლებაც და შეინარჩუნონ თავიანთი ეთნონაციონალური თვითმყოფადობა.⁵⁸

ამასთან დაკავშირებით *ცეგაი რეგასა* შენიშნავს, რომ ქვეყნის ფედერაციული მოწყობა ეთიოპიაში ხელს უწყობს როგორც ეთნიკურ უმცირესობათა უფლებების დაცვასა და მათი ინტერესების გათვალისწინებას, ასევე ადგილობრივი პოლიტიკური ელიტის ჩამოყალიბებას.⁵⁹

მისაღები და უდავოდ გასაზიარებელია ზემოთ ჩამოთვლილი ავტორების მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ფედერალურ საწყისებზე შექმნილ სახელმწიფოში ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენლები გაცილებით უკეთ შეძლებენ საკუთარი თავის რეალიზებას, ვიდრე უნიტარულ ან რეგიონალური ტერიტორიული ორგანიზაციის ფორმის მქონე ქვეყნებში.

უდავოა, რომ მსგავსი მეცნიერული მოსაზრებები, რომლებიც ცალკეული ქვეყნების პრაქტიკულ გამოცდილებასა და მიღწეულ შედეგებს ეყრდნობა, გასათვალისწინებელია განსაკუთრებით იმ სახელმწიფოებისთვის, სადაც ჯერ კიდევ არ ჩამქრალა კონფლიქტური კერები, ჯერ კიდევ ირღვევა ადამიანის უფლებები და თავისუფლებები.

⁵⁶ *Regassa T.*, Learning to Live With Conflicts: Federalism as a Tool of Conflict Management in Ethiopia – An Overview, *Mizan Law Review*, Vol.4, Issue 1, 2010, 75-76.

⁵⁷ *Mehretu A.*, Ethnic Federalism and its Potential to Dismember the Ethiopian State, *Progress in Development Studies*, Vol. 12, Issue 2/3, 2012, 126-127.

⁵⁸ *He B.*, The Federal Solutions to Ethnic Conflicts, *Georgetown Journal of International Affairs*, Vol.7, №2, 2006, 32.

⁵⁹ *Regassa T.*, Learning to Live With Conflicts: Federalism as a Tool of Conflict Management in Ethiopia – An Overview, *Mizan Law Review*, Vol. 4, Issue 1, 2010, 72.

3. დასკვნა

ბოსნია და ჰერცეგოვინის, ბელგიის სამეფოსა და ეთიოპიის მაგალითების განხილვის შედეგად გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი დებულება: ფედერალიზმი, როგორც სახელმწიფოს ტერიტორიულ-პოლიტიკური ორგანიზაციის ფორმა, შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ეთნოკონფლიქტების მოგვარების ეფექტურ საშუალებად. მოყვანილმა მაგალითებმა თვალნათლივ დაგვანახვა, რომ ეთნიკურ საფუძველზე შექმნილი ფედერაციული სახელმწიფო არის ერთ-ერთი საუკეთესო მექანიზმი ეთნიკური უმცირესობებისთვის, რათა გაცილებით თავისუფლად და მეტი წარმატებით განავითარონ თავიანთი ეროვნული და კულტურული თვითმყოფადობა. ამ გზით იგი რამდენადმე ანეიტრალებს კონფლიქტურ სიტუაციებს და ხელს უწყობს მათი მშვიდობიანი გზით მოგვარებას, ამავე დროს, იცავს სახელმწიფოს ერთიანობასა და ტერიტორიულ მთლიანობას.

იმ შემთხვევაში, თუკი ეთნიკურ უმცირესობას აქვს შესაძლებლობა, დაიცვას და განავითაროს საკუთარი იდენტურობის განმსაზღვრელი სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული ღირებულებები, მაშინ ხალხთა თვითგამორკვევის უფლება შეიძლება რეალიზდეს უმცირესობისთვის ფედერაციის სუბიექტის სტატუსის მიწიჭებით. შესაბამისად, ხალხთა თვითგამორკვევისა და ფედერალიზმის პრინციპები არა თუ ეწინააღმდეგებიან, არამედ ავსებენ ერთმანეთს. თუმცა სახელმწიფო მონყობის ეს ფორმა არ შეიძლება განხილულ იქნეს ზემოთ დასახელებული პრობლემების საბოლოო გადაჭრის უნივერსალურ გზად, თუნდაც იმ თვალსაზრისით, რომ ტერიტორიული მონყობის ამ ფორმის შემოღებას თანაბრად დადებითი შედეგები არ მოუტანია ფედერაციული მონყობის ყველა ქვეყნისთვის.

ამჟამად არსებული სიტუაციის გათვალისწინებით, როდესაც საქართველოს ხელისუფლების იურისდიქცია არ ვრცელდება ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე, გადაუდებლად აუცილებელია ქმედითი ნაბიჯების გადადგმა საქართველოს ტერიტორიულ-სახელმწიფოებრივი მონყობის უზრუნველსაყოფად, რამაც შესაძლებელია, მნიშვნელოვნად დადებითი როლი შეასრულოს ქვეყნის გამთლიანების პროცესში. აფხაზეთისა და ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიების კვლავ ქართულ სივრცეში ინტეგრაციისთვის საჭიროა, მოხდეს მათთვის ისეთი სტატუსის შეთავაზება, რომელიც ამ ტერიტორიებზე მცხოვრებ მოსახლეობას მისცემს უსაფრთხოების, საკუთარი კულტურის, ენისა და თვითმყოფადობის შენარჩუნების საუკეთესო შესაძლებლობას და მათი დაცვის რეალურ გარანტიას. ზემოთ განხილული ქვეყნების მაგალითი და ის დადებითი შედეგები, რაც მოგვცა ზოგიერთი სახელმწიფოს ფედერაციულ სანყისებზე მონყობამ, გვაძლევს საფუძველს, ვივარაუდოთ, რომ ეს ფორმა ქართული სახელმწიფოს სინამდვილეშიც გაამართლებს და მოგვცემს ქვეყნისთვის ესოდენ საჭირო და მნიშვნელოვან დადებით შედეგებს.